

8. Indsatsen for indvandrere og efterkommere

Indvandrere og efterkommere opnår dårligere resultater i folkeskolen end de etnisk danske elever.¹ De hidtidige resultater er ikke tilfredsstillende, fordi en stor del af hver årgang med indvandrerbaggrund ikke opnår forudsætninger på lige fod med de jævnaldrende danske elever.

Der er stor variation i gruppen af indvandrere og efterkommere, og der er stor forskel på de gennemsnitlige præstationer for elever fra forskellige lande. Indvandrere og efterkommere af forældre uden uddannelse og arbejde har specielt dårlige forudsætninger for at klare sig i skolen.

Der er en risiko for, at indvandrere og efterkommere bliver mødt med lavere forventninger end etnisk danske elever.² Det er derfor vigtigt, at målene for undervisningen af indvandrere og efterkommere er lige så høje som for etnisk danske elever.

Når resultaterne vurderes, er det vigtigt at understrege, at vi lige nu måler resultaterne af indsatsen, som blev igangsat for ti år siden i en periode, der stadig var meget lidt fokuseret på indvandrerelvers indlæringsforhold. I de senere år er der kommet væsentligt mere fokus på indvandrere og efterkommere. Samtidig er flere indvandrerforældre kommet i arbejde, og tiltag på skoleområdet begynder at virke. Det er vigtigt løbende at følge de forskellige initiativer for at undersøge, om tiltagene har effekt for indvandrere og efterkommere.

I dette afsnit gives et overblik over rammerne for undervisningen af indvandrere og efterkommere i folkeskolen. Afsnittet giver også en sammenfatning af den væsentligste viden på området og en belysning af, hvor der er behov for mere viden og særlige indsatser.

---

¹ Egelund og Rangvid (2005): *PISA København 2004*, Egelund og Tranæs med flere (2007): *PISA Etnisk 2005* samt Egelund med flere (2007): *PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning*.

² Egelund (2003): *Dansksprogede og tosprogede*.

8.1. Rammerne for indsatsen for indvandrere og efterkommere

Gennem de seneste år er der foretaget en række tiltag, som har ændret betingelserne for undervisningen af indvandrere og efterkommere, jf. boks 8.1. Blandt andet skal kommunerne i kvalitetsrapporterne særskilt redegøre for undervisningen i dansk som andetsprog.

Boks 8.1. Lovgivningsmæssige ændringer

Der har været en række lovgivningsmæssige ændringer med særlig relevans for indvandrere og efterkommere.

2004

Obligatorisk sprogstimulering

Ifølge folkeskolelovens § 4a skal tosprogede børn tilbydes støtte til at fremme den sproglige udvikling med henblik på tilegnelse af dansk. Denne lov trådte i kraft i 1999. Siden har Folketinget vedtaget, at § 4a også skal gælde alle treårige, og sprogstimulering er blevet gjort obligatorisk for småbørn, der vurderes at have et behov herfor. Loven blev vedtaget i juni 2004 og trådte i kraft august 2004.

2005

Dansk som andetsprog og udvidet adgang til henvisning af tosprogede elever til anden skole end distriktsskolen

Lovændringen har givet kommunerne udvidet adgang til at henvise tosprogede elever med et ikke uvæsentligt behov for undervisning i dansk som andetsprog til en anden skole end distriktsskolen, hvis det vurderes at være pædagogisk påkrævet. Det fremgår ligeledes af lovgivningen, at den del af den supplerende undervisning i dansk som andetsprog, som ikke foregår som en integreret del af undervisningen i klassen, almindeligvis bør foregå uden for den almindelige undervisningstid. Ændringen blev implementeret i en ny bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog, som trådte i kraft i januar 2006.

2007*Sprogvurderinger til alle treårige børn*

Kommunerne forpligtes til at tilbyde alle treårige børn en sprogvurdering. Den skal sikre, at det bliver afdækket, hvilke børn der ikke har et alderssvarende sprog, sådan at de kan få den nødvendige sprogstimulering. Dagtilbudsloven blev vedtaget i maj 2007 og trådte i kraft august 2007.

Med et forlig indgået i januar 2008 forventes folkeskoleloven ændret, således at undervisningspligten udvides fra ni til ti år. Med forliget forventes indført obligatoriske sprogvurderinger ved indgangen til børnehaveklassen, jf. afsnit 3.1.

8.2. Indvandrere og efterkommeres resultater i folkeskolen

I 2007 offentliggjorde Rockwool Fonden *PISA Etnisk 2005* en særlig version af PISA-undersøgelsen, som fokuserer på indvandrere og efterkommere³, jf. boks 8.2.

---

³ Der anvendes mange forskellige begreber om indvandrere og efterkommere. En person betegnes som indvandrer, hvis vedkommende er født i udlandet. En person betegnes som efterkommer, hvis vedkommende er født i Danmark af forældre, der er indvandret til Danmark. En person betegnes som tosproget, hvis vedkommende har et andet modersmål end dansk og først lærer dansk ved kontakt med det omgivende samfund, eventuelt gennem skolens undervisning. Tosproget har i mange år været den definition, der benyttedes på folkeskoleområdet. Formandskabet har valgt primært at benytte definitionen indvandrere og efterkommere, da denne definition ikke kun knytter sig til folkeskoleområdet.

Boks 8.2. PISA Etnisk 2005

PISA Etnisk måler elevernes faglige kundskaber i læsning, matematik og naturfag. I PISA Etnisk indgår skoler med høj forekomst af indvandrere og efterkommere for at sikre repræsentative data.

Undersøgelsen belyser desuden en række forhold vedrørende indvandrere og efterkommeres kulturelle og sociale baggrund og betydningen af etnisk koncentration i folkeskolen.

Kilde: Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) (2007): *PISA Etnisk 2005* med bidrag af Peter Jensen, Torben Pilegaard Jensen, Niels Kenneth Nielsen, Helle Kløft Schademann og Nina Smith.

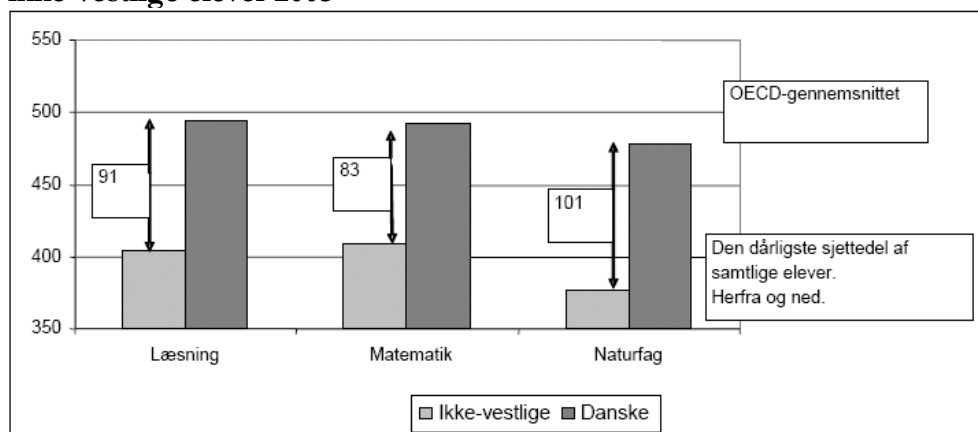
Resultaterne fra PISA Etnisk viser, at indvandrere og efterkommere klarer sig dårligere end etnisk danske elever, jf. figur 8.1. Således ligger indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande mellem 83 og 101 PISA-point lavere end etnisk danske elever. Forskellen er størst i naturfag og mindst i matematik, hvor der dog stadig er en væsentlig forskel.⁴

Sammenlignes indvandrere og efterkommere viser PISA Etnisk, at efterkommere klarer sig op til 21 PISA-point bedre end indvandrere. Omvendt er der stadig op mod 80 PISA-point op til niveauet for de danske elever. De etnisk danske elever befinder sig generelt lidt under gennemsnittet for OECD-landene, mens indvandrere og efterkommere befinder sig væsentlig under OECD-gennemsnittet. Dette gælder særligt i naturfag, jf. figur 8.1.

---

⁴ Niels Egelund (2007): "Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

Figur 8.1. Færdigheder i læsning, matematik og naturfag for danske og ikke-vestlige elever 2005

Kilde: Niels Egelund (2007): ”Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag” i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

En stor del af indvandrer eleverne har i 15-års-alderen endnu ikke opnået en læsekompetence, som må vurderes nødvendig for at kunne gennemføre en ungdomsuddannelse efter folkeskolen.⁵ 53 pct. af indvandrere og efterkommere med ikke-vestlig baggrund og 18 pct. af de etnisk danske elever mangler funktionelle læsekompetencer.⁶

I sammenligning med efterkommere i Sverige tyder det på, at det især er efterkommere i Danmark, der opnår utilstrækkelige faglige kundskaber. Således opnår efterkommere i Danmark, når der er korrigeret for social baggrund, omkring 52 PISA-point lavere end elever med etnisk dansk baggrund. Til sammenligning opnår efterkommere i Sverige kun omkring 18 PISA-point lavere end de etnisk svenske elever, når der er korrigeret for social baggrund.⁷

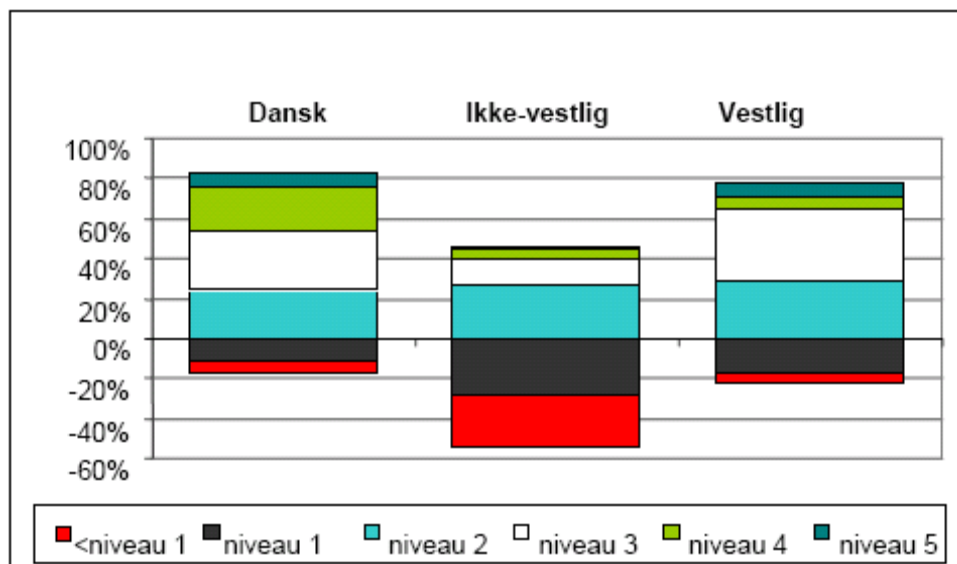
⁵ Elever, som befinder sig på eller under niveau 1, er den gruppe, som kan betegnes som elever uden funktionel læsekompetence, forstået på den måde, at de ifølge testresultaterne har så svage læsefærdigheder, at de med stor sandsynlighed vil have svært ved at leve op til læsekravene i efterfølgende uddannelse og i det hele taget til læsekravene i et moderne samfund.

⁶ Niels Egelund (2007): ”Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag” i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

⁷ Beatrice Schindler Rangvid (2008): ”Skolegennemsnit af karakterer ved folkeskolens afgangsprøver. Korrektion for social baggrund”.

Elevspredningsanalyser i læsning viser, at der for ikke-vestlige elever er relativt mange svage elever, relativt mange elever lige over middel og en mangel på elever på de højere læseniveauer i forhold til de øvrige OECD-lande, jf. figur 8.2. For matematik er den høje forekomst af svage elever mindre, mens der stadig er mange, der befinder sig lige over middel og kun få med høje testresultater. Spredningen for naturfag er mere normalfordelt, men med et meget lavt gennemsnit.

Figur 8.2. Procentdel af elever på hvert kompetenceniveau i den samlede læsescore, inddelt efter sprog talt med forældre

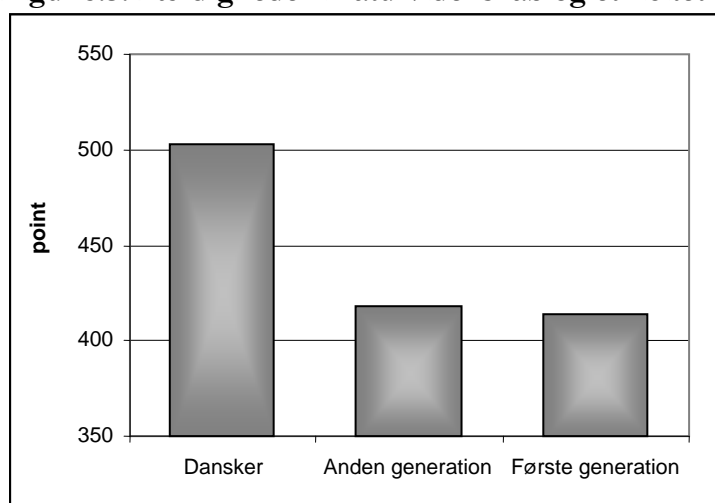
Anm.: niveau 5 (>625 point), niveau 4 (>553 point), niveau 3 (>481 point), niveau 2 (>408 point), niveau 1 (>335 point). Elever, der læser på niveau 1 og derunder, er uden funktionelle læsekompetencer.

Kilde: Niels Egelund (2007): "Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

Billedet bekræftes af PISA 2006, hvor der var særligt fokus på naturfag. Danmark er det vestlige land, der har den største andel indvandrerelæver med manglende naturfagskompetencer. Omkring halvdelen af de danske elever med indvandrerbaggrund har manglende naturfagskompetencer. Dette gælder 52

pct. af indvandrere og 48 pct. af efterkommere. I sammenligning med de andre deltagende lande er det kun Qatar, der har en større andel af indvandrerelever med manglende naturfagskompetencer.⁸ I naturfag ligger de etnisk danske elever på 503 point på skalaen for naturvidenskab. De tilsvarende tal for indvandrere og efterkommere er 414 og 418, jf. figur 8.3.

Figur 8.3. Færdigheder i naturvidenskab og etnicitet

Anm.: Dansker er defineret ved unge, der hverken er anden- eller førstegenerationsindvandrere. Forskellen mellem første- og andengenerationsindvandrere er ikke signifikant.

Kilde: Torben Pilegaard Jensen og Bjarne Tønder Hansen (2007): "Elevernes færdigheder i naturvidenskab, hjemmebaggrund og skolegang" i Niels Egelund (redaktion) *PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning*.

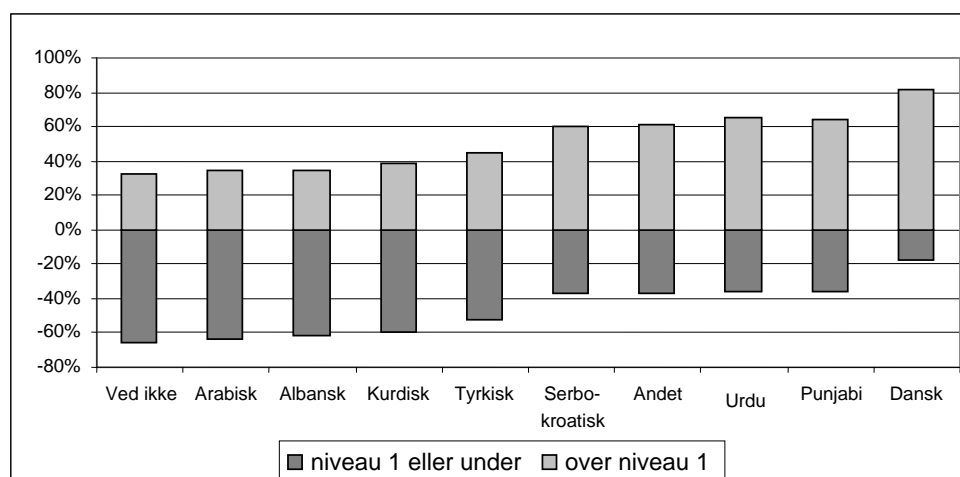
Elevernes faglige kundskaber opdelt på oprindelsesland

PISA Etnisk viser, at der er store forskelle i faglige kundskaber, når eleverne opdeles efter oprindelsesland og sproggruppe. Blandt de etnisk danske elever udgør andelen af elever uden funktionelle læsekompetencer 18 pct. Blandt ikke-vestlige indvandrere, som taler tyrkisk, kurdisk og arabisk, er andelen henholdsvis 52 pct., 60 pct. og 64 pct. uden funktionelle læsekompetencer. De ikke-vestlige indvandrere og efterkommere, der taler urdu, punjabi og serbo-

⁸ Torben Pilegaard Jensen og Bjarne Tønder Hansen (2007): "Elevernes færdigheder i naturvidenskab, hjemmebaggrund og skolegang" i Niels Egelund (redaktion) *PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning*.

kroatisk, klarer sig bedst blandt indvandrere og efterkommere, idet under 40 pct. mangler funktionelle læsekompetencer, jf. figur 8.4.

Figur 8.4. Andelen af forskellige indvandrere og efterkommere, der er uden funktionelle læsekompetencer

Anm.: Elever, der læser på niveau 1 og derunder, er uden funktionelle læsekompetencer.
Kilde: Egelund (2007): ”Resultaterne i de faglige domæner, læsning, matematik og naturfag” i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

Forskellene i elevernes færdigheder viser, at det er vigtigt at tage højde for forskelle i indvandrere og efterkommeres etniske baggrund i skolernes tilrettelæggelse af deres indsats, og når der foretages undersøgelser.

8.3. Social baggrund

Den sociale baggrund har større betydning for PISA-resultaterne i Danmark end i flere andre nordiske lande. Den sociale baggrunds betydning for elevernes færdigheder i naturfag er dog mindre i 2006, end den var i 2000, og forskellen mellem Danmark og de øvrige nordiske lande er mindsket siden 2000.⁹ Arbejdsrapportet fra AKF viser, at man i Sverige tilsyneladende er bedre til at

⁹ Torben Pilegaard Jensen og Bjarne Tønder Hansen (2007): ”Elevernes færdigheder i naturvidenskab, hjemmebaggrund og skolegang” i Niels Egelund (redaktion) *PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning*

sikre andengenerationsindvandrere gode faglige kundskaber, end man er i Danmark. Omkring halvdelen af forskellene i PISA-score mellem indvandrere og efterkommere og alle elever kan henføres til social baggrund, mens den anden halvdel af forskellene er en specifik indvandrer og efterkommer-effekt.¹⁰

PISA 2006 viser, at der er forskelle i sammenhængen mellem forældrenes økonomiske, sociale og kulturelle status og elevernes faglige færdigheder for etnisk danske elever og indvandrere og efterkommere. Der er en betydeligt stærkere sammenhæng for de etnisk danske elever end for indvandrere og efterkommere¹¹. Det forklares med, at der formodentlig blandt forældre til indvandrere og efterkommere er en del, der har ressourcer, som har en betydning for børnenes læring, selv om forældrene ikke har uddannelse eller arbejde. For eksempel har langt flere mødre til indvandrere og efterkommere ikke en uddannelse efter grundskolen sammenlignet med danske mødre. Men det kan også spille en rolle, at oplysninger om forældrenes uddannelse er mangelfulde for en del indvandrere.

Formandskabet anbefaler, at det undersøges nærmere, om de gode svenske resultater for andengenerationsindvandrere skyldes, at svenske skoler er bedre til at undervise denne elevgruppe, eller om det skyldes andre faktorer som for eksempel en anden sammensætning, hvad angår oprindelseslande.

8.4. Ungdomsuddannelse for indvandrere og efterkommere

Det er veldokumenteret, at der er en sammenhæng mellem elevernes resultater i folkeskolen og deres uddannelse og arbejde senere hen. Især er der en klar sammenhæng mellem testresultater i læsning i 9. klasse, og om eleverne gennemfører en ungdomsuddannelse.¹²

¹⁰ Beatrice Schindler Rangvid (2008): "Skolegennemsnit af karakterer ved folkeskolens afgangsprøver. Korrektion for social baggrund".

¹¹ Torben Pilegaard Jensen og Bjarne Tønder Hansen (2007): "Elevernes færdigheder i naturvidenskab, hjemmebaggrund og skolegang" i Niels Egelund (redaktion) *PISA 2006 – Danske unge i en international sammenligning*

¹² Dines Andersen (2005): *4 år efter grundskolen – 19-årige om valg og veje i ungdomsuddannelserne.*

Et vigtigt mål for kvaliteten af undervisningen af indvandrere og efterkommere i folkeskolen er, at elever bliver i stand til at gennemføre en ungdomsuddannelse og herved opnår studie- eller erhvervskompetencer.

Omkring 81 pct. af en ungdomsårgang fra 2005 forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse inden for 25 år efter afslutningen af 9. klasse. Andelen af indvandrere og efterkommere, der forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse, er til sammenligning omkring 64 pct., jf. tabel 8.1.

Tabel 8.1. Forventet udvikling i andel af en ungdomsårgang med ungdomsuddannelse 1995-2005 (pct.)

	1995	2001	2003	2005
	- Andel elever -			
Indvandrere og efterkommere, der forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse	60,5	67,2	63,7	64,3
Alle elever, der forventes at gennemføre en ungdomsuddannelse	82,1	81,2	81,0	81,2

Anm.: Modelanalyse af befolkningens uddannelsesmønstre og -niveau. I profilmodellen fremskrives en ungdomsårgangs samlede uddannelsesstatus, fra de går i 8. klasse og 25 år frem. Beregningerne foretages under den antagelse, at de enkelte 8.-klasse-årgange på deres vej gennem uddannelsessystemet vil have samme adfærd, som de 25 forudgående årgange havde i året. Kilde: UNI•C Statistik & Analyse.

Som det fremgår, er der et væsentligt større frafald blandt indvandrere og efterkommere på ungdomsuddannelser end blandt etnisk danske elever. Eksempelvis er 47 pct. af de indvandrere, der startede på en ungdomsuddannelse i perioden 2002-2005 stadig i gang med en erhvervsuddannelse, mens 68 pct. af de etnisk danske elever stadig er i gang med uddannelsen.¹³

8.5. Forældreinddragelse

PISA Etnisk viser også, at der er forskelle mellem danske elever og elever med anden etnisk baggrund med hensyn til henholdsvis den kulturelle og sociale

¹³ Det Økonomiske Råd (2007): *Dansk Økonomi Efterår 2007*.

kommunikation i hjemmet. Undersøgelsen viser, at indvandrere og efterkommere får væsentlig mindre støtte hjemmefra til skolearbejdet end danske elever.¹⁴

Internationale undersøgelser har fastslået, at forældre støtte i elevernes skolegang har en positiv effekt på elevernes tilegnelse af faglige kundskaber¹⁵. I en evaluering fra EVA om undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen giver flere skoleledelser og lærere udtryk for, at skole-hjem-samarbejdet er en stor udfordring. Det opleves af lærere og skoleledere, at mange forældre til indvandrere og efterkommere ikke aktivt støtter op om elevernes sprogtilegnelse. Flere lærere gør opmærksom på, at forældrene fravælger skolefritidsordningen, og at børnene ikke bliver tilstrækkeligt sprogligt stimuleret i hjemmene.¹⁶

For at styrke forældreinvolveringen i indvandrere og efterkommeres skolegang er der igangsat forsøg med heldagsskoler, jf. boks 8.3.

Boks 8.3. Forsøg med heldagsskoler

Syv skoler har siden skoleåret 2006/07 haft dispensation til at starte heldagsskole, hvor eleverne hver dag går i skole fra kl. 8-16. Fra skoleåret 2007/08 har yderligere tre skoler tilsluttet sig forsøget. Projektet med heldagsskolerne er i første omgang sat til at vare i tre år. Baggrunden for opstarten af forsøgene er, at der i skoler i disse områder var en begrænset søgning til skolefritidsordningen (SFO), når der blev sammenlignet med andre skoledistrikter. En stor del af indvandrere og efterkommere på disse skoler taler derfor kun det danske sprog i skolen, fordi en stor del ikke benytter sig af SFO. Forsøgene er målrettet elever i særlige boligkvarterer, hvor der forefindes en høj procentdel af familier med anden etnisk baggrund end dansk.

¹⁴ Torben Pilegaard Jensen og Helle Kløft Schademann (2007): "PISA Etnisk-unge – ligner de andre danske unge?" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

¹⁵ Chad Nye, Herb Turner og Jamie Schwartz (2003): *Approaches to Parent Involvement for Improving the Academic Performance of Elementary School Age Children*. Udgivet af det internationale Campbell Collaboration.

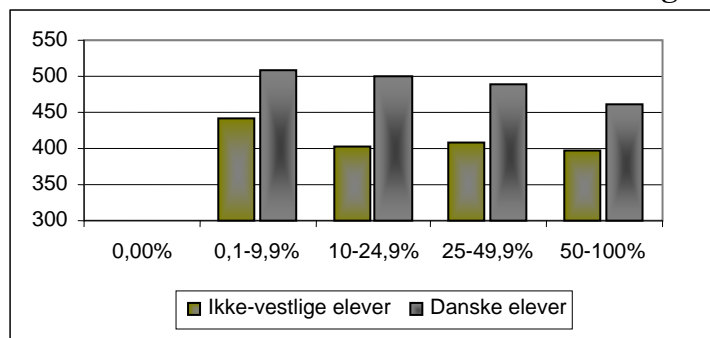
¹⁶ Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen*.

Det er besluttet at evaluere forsøgene med heldagsskoler. Evalueringen afsluttes i 2010 og på denne baggrund tages stilling til det videre forløb. Formandskabet er enig i beslutningen om at evaluere forsøgene med heldagsskoler, jf. afsnit 6.5. Formandskabet finder det vigtigt at belyse, om disse initiativer har nogen effekt på elevernes faglige og sociale færdigheder. Desuden er det også nødvendigt med mere viden om, hvordan forældre til indvandrere og efterkommere i højere grad kan inddrages i undervisningen som en ressource for elevernes læring.

8.6. Elevsammensætning

PISA Etnisk sætter fokus på, om høj koncentration af indvandrere og efterkommere på en skole udgør et problem for elevernes resultater. PISA Etnisk viser, at de danske elevers testresultater kun varierer i begrænset omfang med elevsammensætninger op til omkring 50 pct. af indvandrere og efterkommere, mens testresultaterne er noget lavere ved en koncentration af indvandrere og efterkommere på over 50 pct. Ikke-vestlige elever, der går på skoler med under 10 pct. ikke-vestlige elever, klarer sig dårligere end deres danske klassekammerater, men betydeligt bedre end de indvandrereløvere, der går på skoler med højere etnisk koncentration end 10 pct., jf. figur 8.5. Kommer den etniske koncentration over 10 pct., falder resultaterne hos de ikke-vestlige elever for både dansk og matematik, mens resultaterne i naturfag først falder, når andelen af indvandrere og efterkommere er over 50 pct.

Figur 8.5. Gennemsnitligt niveau i læsning for danske og ikke-vestlige elever i forhold til koncentration af indvandrere og efterkommere

Kilde: Nina Smith og Peter Jensen (2007): "Etnisk koncentration i folkeskolen" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

Undersøgelsen konkluderer, at en betydelig del af forskellene på læsefærdighederne for skoler med høj og lav koncentration af indvandrere og efterkommere skyldes forskelle i skolernes forældresammensætning. Der er dog stadig en signifikant forskel, når der korrigeres for disse baggrundsforhold. Danske elever i skoler med over 50 pct. indvandrere og efterkommere klarer sig i gennemsnit omkring 25 PISA-points dårligere end danske elever i skoler med lav koncentration af indvandrere og efterkommere (under 10 pct. indvandrere og efterkommere.) For ikke-vestlige indvandrerelever betyder den etniske koncentration mindre. Kun indvandrerelever i skoler med under 10 pct. indvandrere og efterkommere klarer sig signifikant bedre end indvandrerelever i skoler med over 10 pct. indvandrere og efterkommere.¹⁷ Ifølge en undersøgelse fra AKF er der også blandt skoler med høj etnisk koncentration skoler, som klarer sig langt over gennemsnittet, når der korrigeres for social baggrund. Det er således muligt for nogle skoler med høj indvandrerandel at opnå stærke faglige resultater.¹⁸

¹⁷ Nina Smith og Peter Jensen (2007): "Etnisk koncentration i folkeskolen" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion) *PISA Etnisk 2005*.

¹⁸ Beatrice Schindler Rangvid (2008): "Skolegennemsnit af karakterer ved folkeskolens afgangsprøver. Korrektion for social baggrund".

Hvis man rent hypotetisk forestillede sig en omfordeling af elever, så indvandrerandelen i alle klasser kom til at ligge omkring på landsgennemsnittet på 10-11 pct., ville det således ud fra disse resultater sandsynligvis medføre en lille forbedring i indvandrere og efterkommeres resultater, men det er kun en lille del af disse elevers efterslæb, der kan påvirkes ved at ændre elevsammensætningen. Desuden er det urealistisk i kommuner med mange elever med anden etnisk baggrund at bringe andelen ned på kun 10 pct.

De relativt små forskelle mellem skoler, når der tages højde for forskelle i elevernes sociale og økonomiske baggrund, betyder, at udfordringen ikke kan løses ved strukturelle indgreb som for eksempel spredning af indvandrere og efterkommere, så koncentrationen begrænses. Der er formentlig en lille positiv virkning på resultaterne ved at begrænse koncentrationen af indvandrere og efterkommere til omkring 50 pct., men det vil ikke for alvor reducere afstanden i elevpræstationer mellem indvandrere og efterkommere og øvrige elever. Samtidig kan en øget spredning medføre, at flere skoler får indvandrere og efterkommere, hvilket medfører behov for flere ressourcer til efteruddannelse af lærere i undervisning af elever med dansk som andetsprog.

8.7. Frit skolevalg

En anden undersøgelse fra AKF viser en tendens til, at den lokale folkeskole fravælges, selv om der er færre end 50 pct. indvandrere og efterkommere.¹⁹

Undersøgelsen fra AKF viser, at så længe andelen af indvandrere og efterkommere på skolen er lavere end 25-35 pct., kan der ikke påvises nogen direkte sammenhæng mellem fravalg af den lokale folkeskole og skolens elevsammensætning. Er koncentrationen af indvandrere derimod højere end 25-35 pct., øges sandsynligheden for, at forældre med dansk baggrund fravælger skolen, betydeligt. Forøges indvandrerkoncentrationen på en skole til 35-60 pct., stiger sandsynligheden for fravalg med 25-30 pct. Ved endnu højere koncentrationer af indvandrere på en skole stiger sandsynligheden for fravalg med 40-50 pct.

---

¹⁹ Beatrice Schindler Rangvid (2007): "School choice, universal vouchers and native flight out of local public schools".

Der er en tendens til, at højtuddannede forældre fravælger den lokale folkeskole i højere grad end lavtuddannede forældre.

Undersøgelsen viser endvidere, at når etnisk danske familier fravælger den lokale distriktsskole, skelner de ikke mellem forskellige karakteristika hos indvandrerleverne på skolen, det vil sige, hvor stor en del af indvandrerleverne der er henholdsvis første- eller andengenerationsindvandrere, har højt eller lavt uddannede forældre eller taler dansk i hjemmet.

EVA's evaluering af undervisningen af tosprogede viser, at forældrene til indvandrere og efterkommere også er bekymrede for en høj andel af tosprogede elever. De anser det for vigtigt, at deres børn har kontakt med elever med dansk som modersmål for at støtte børnenes andetsprogstilegnelse. Forældre til tosprogede elever anser derfor en høj andel af indvandrere og efterkommere som en barriere.²⁰

For familier, hvor der tales et andet sprog end dansk i hjemmet, kan der ikke påvises nogen sammenhæng mellem skolens elevsammensætning og sandsynligheden for, at forældrene vælger en anden skole end den lokale distriktsskole. For familier, hvor dansk er det foretrukne sprog i hjemmet, fravælges i nogen grad skoler, hvor mange elever har lavtuddannede forældre. Fravalget hos familier med indvandrerbaggrund hænger således i højere grad sammen med elevernes familiebaggrund, end tilfældet er for de etnisk danske familier, som i højere grad fokuserer på koncentrationen af indvandrere og efterkommere.

Både etnisk danske elever og indvandrerlever, som taler dansk i hjemmet, vælger i højere grad skoler, som har færre elever fra hjem med svage økonomiske og sociale forhold end på den anviste skole. Desuden vælger både etnisk danske elever og indvandrerlever, som taler dansk i hjemmet, skoler med højere karaktergennemsnit i folkeskolens afgangsprøver. Dog viser undersøgelsen fra AKF, at mens forældre til etnisk danske elever vælger skoler med færre indvandrere, vælger forældre til indvandrerlever, som taler dansk i hjemmet, ofte skoler med gennemsnitligt flere indvandrere.

---

²⁰ Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Undervisning af tosprogede elever i folkeskolen*.

De relativt små forskelle mellem skoler, når der tages højde for forskelle i elevernes sociale baggrund, betyder, at udfordringen ikke kan løses ved strukturelle indgreb, som for eksempel spredning af indvandrere og efterkommere, så koncentrationen begrænses. Formandskabet anbefaler på den baggrund, at der ikke er behov for yderligere lovinitiativer for at modvirke etnisk koncentration. I stedet er der behov for andre initiativer for at løfte kvaliteten af undervisningen af indvandrere og efterkommere i alle skoler. Det er formandskabets vurdering, at indsatsen skal rettes mod et samlet løft af undervisningens kvalitet og mod forbedrede lærerkompetencer.

8.8. Lærerforventninger til indvandrere og efterkommere

Tidligere undersøgelser har vist, at indvandrere og efterkommere i den danske skole oplever lavere forventninger end eksempelvis indvandrere og efterkommere i Sverige.²¹ Hvad angår lærerforventninger, tyder det ifølge PISA Etnisk på, at elever på skoler med henholdsvis høj og lav etnisk koncentration ikke bliver mødt med de samme faglige krav, og specielt, at der kræves mindre af indvandrerelver på skoler med høj etnisk koncentration.²² Dog påpeges det i undersøgelsen, at det vil kræve yderligere analyser, før man kan fastslå denne sammenhæng. PISA Etnisk viser også, at en god relation mellem lærer og elev kan betyde, at elever ikke kommer til at være en del af gruppen af dårlige læsere. Der er tegn på, at skolens og lærernes forventninger til elevernes formåen har en tendens til at blive selvopfyldende profetier. Nogle skoler med mange elever med svag social baggrund har arbejdet med at sætte mere ambitiøse mål for deres elever.

Formandskabet har i oplæg fra oktober 2007 til undervisningsministeren anbefalet, at undervisningsministeren undersøger, hvordan skolens/lærernes forventninger til forskellige elevgruppers udviklingspotentiale dannes, hvor forskellige forventningerne er mellem lærere og skoler, og om der er en systematisk sammenhæng mellem forventninger og resultater.

²¹ Niels Egelund (2004): *Dansksprogede og tosprogede*.

²² Nina Smith og Peter Jensen (2007): "Etnisk koncentration i folkeskolen" i Niels Egelund og Torben Tranæs (redaktion): *PISA Etnisk 2005*.

8.9. Undervisning i dansk som andetsprog

Undervisning i dansk som andetsprog kan gives som supplerende undervisning eller som basisundervisning. Den supplerende undervisning i dansk som andetsprog er beregnet for elever, som ved optagelse i skolen har behov for undervisning i dansk som andetsprog, men som har tilstrækkelige sproglige forudsætninger til at kunne deltage i den almindelige undervisning. Den supplerende undervisning skal så vidt muligt foregå som en dimension i den øvrige undervisning i de forskellige fag, men den kan tillige omfatte undervisning uden for den almindelige undervisningstid.

Elever, der ved optagelsen ikke har et tilstrækkeligt kendskab til dansk til at kunne deltage i den almindelige undervisning, henvises til basisundervisning i dansk som andetsprog. Eleverne kan være henvist til basisundervisning i op til to år, indtil de har opnået tilstrækkelige sproglige kundskaber til at kunne deltage i den almindelige undervisning.

Boks 8.4. Dansk som andetsprog

Formålet med undervisningen i dansk som andetsprog er, at indvandrere og efterkommere på baggrund af deres sproglige og kulturelle forudsætninger

- tilegner sig færdigheder i at forstå og anvende talt og skrevet dansk,
- udvikler deres lyst til at bruge dansk,
- udvikler deres bevidsthed om dansk kultur, sprog og sprogbrug samt om sprogtilegnelse,
- støttes i deres personlige og sproglige udvikling og
- støttes i deres forståelse af dansk sprog og kultur og deres modersmål og kulturbaggrund.

Kilde: Undervisningsministeriet (2007): *Organisering af folkeskolens undervisning af tosprogede elever – en vejledning*.

I alt modtog 16.140 elever fra børnehaveklassen – 10. klasse undervisning i dansk som andetsprog i folkeskolen i skoleåret 2006/07. Det svarer til omkring

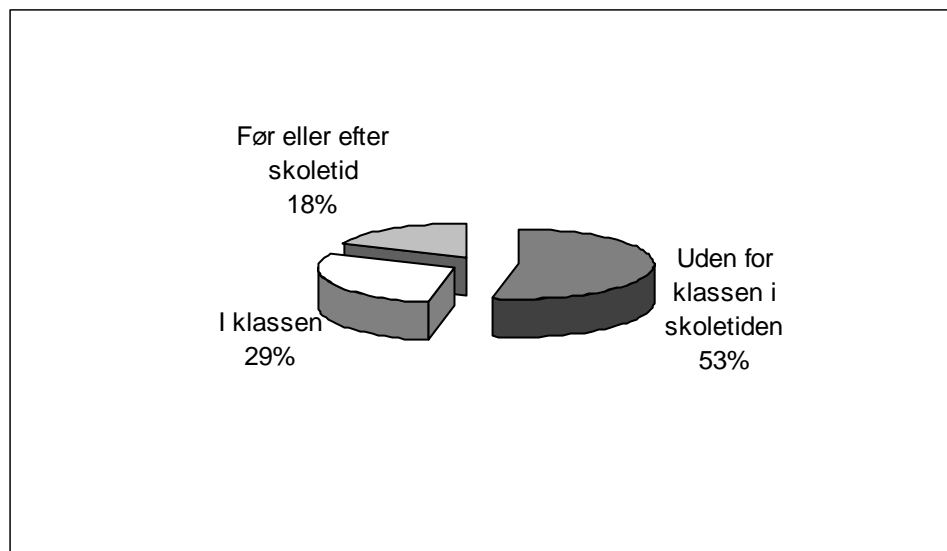
3 pct. af det samlede elevtal, og til omkring 27 pct. af den samlede andel indvandrere og efterkommere i folkeskolen²³.

Der er store forskelle mellem skolerne på, hvor mange timer der afsættes til dansk som andetsprog, og der er en klar sammenhæng mellem, hvor stor andelen af indvandrere og efterkommere er blandt eleverne på skolen, og hvor mange timer der afsættes til undervisningen i dansk som andetsprog. Langt størstedelen af denne undervisning foregår i undervisningstiden, og heraf størstedelen uden for klassen. 29 pct. modtager undervisningen i dansk som andetsprog i klassen, mens 18 pct. modtager undervisningen uden for den almindelige undervisningstid, jf. figur 8.6. Der er desuden sammenhæng mellem skolerne's rådighed over ressourcefordelingen og placeringen af undervisningen i dansk som andetsprog. Således viser det sig, at hvis der er høj grad af kommunal styring af ressourcerne, så foregår undervisningen oftere uden for klassen i undervisningstiden.

---

²³ UNI•C Statistik & Analyse.

Figur 8.6. Placering af undervisning i dansk som andetsprog

Kilde: Niels Egelund (2004): ”Notat om skolernes organisering af specialundervisningen og undervisningen i dansk som andetsprog”.

Der er en varierende praksis for henvisning af elever til dansk som andetsprog, både når de bliver optaget og senere i skoleforløbet. Ofte baseres henvisningerne på skøn frem for en professionel vurdering eller test. Desuden er testene ofte udviklet til elever, som har dansk som modersmål. Skolernes praksis for anvendelsen af test ved vurderingen af behov for undervisning i dansk er derfor præget af usikkerhed, som medfører en risiko for at fejlvurdere den enkelte elevs behov.²⁴ Det kan betyde, at elever, der har behov for støtte, ikke bliver henvist til basisundervisning eller supplerende undervisning, eller at elever bliver henvist til andre pædagogiske tilbud, der ikke imødekommer deres behov. Derfor er det ifølge EVAs evaluering vigtigt, at der tydeligt skelnes mellem andetsprogpædagogiske og specialpædagogiske behov.

Skolerne har ikke øremærket ressourcerne til basisundervisning eller supplerende undervisning, og nogle skoler varetager primært dansk som andetsprog som basisundervisning, mens andre skoler primært varetager undervisningen

²⁴ Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Evaluering af undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen*.

som supplerende undervisning. EVAs evaluering påpeger, at dette kan betyde en reduktion af timer til elever, som har behov for supplerende undervisning, fordi ressourcerne afsættes til basisundervisning.

Evalueringen fra EVA om undervisning af tosprogede viser, at skoler med mange indvandrere og efterkommere har et større fokus på andetsprogspædagogik end skoler med færre indvandrere og efterkommere. Evalueringen fra EVA påpeger, at sprog læres i sammenhæng med de øvrige fag, og at sprogpædagogik skal være et omdrejningspunkt i hele elevens skoleforløb.

Undervisning i faget dansk som andetsprog er en grundlæggende anderledes opgave end at undervise i et traditionelt linjefag. Denne indsigt er vigtig, fordi der mange steder er en opfattelse af, at andetsprogstilegnelsen er noget, der klares i faget dansk som andetsprog, og ikke noget, der skal indgå i de øvrige fag. Evalueringen fra EVA viser også, at erkendelsen af, at dansk som andetsprog skal indgå som en dimension i de øvrige fag, er størst blandt lærere med linjefagskompetencer i dansk som andetsprog.

Mål for dansk som andetsprog

I faghæftet for dansk som andetsprog fastsættes bindende trin- og slutmål for undervisningen i dansk som andetsprog. EVAs undersøgelse viser, at Fælles Mål-faghæftet for dansk som andetsprog ikke inddrages i særlig høj grad i planlægningen af og opfølgningen på undervisningen.²⁵

Som evalueringen fra EVA påpeger, har faget dansk som andetsprog en særstatus i forhold til de øvrige fag, fordi elevernes sproglige udvikling finder sted i alle fag. Det betyder, at alle lærere, som underviser indvandrere og efterkommere, uanset om de har linjefagskompetencer ej, skal have indsigt i andetsprogspædagogik.

I faghæftet for dansk som andetsprog fremgår det ikke tydeligt nok, at slutmålene i dansk som andetsprog ikke træder i stedet for slutmålene i de øvrige

---

²⁵ Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Evaluering af undervisningen af tosprogede elever i folkeskolen*.

fag.²⁶ Slutmålene i dansk og dansk som andetsprog som en dimension i den øvrige undervisning udtrykker ikke de samme ambitioner for elevernes kundskaber og færdigheder efter 9. og 10. klasse²⁷. Formandskabet vurderer derfor, at faghæftet i dansk som andetsprog utilsigtet kan bidrage til at understøtte lavere forventninger til indvandrere og efterkommere i folkeskolen. Derfor er det nødvendigt, at slutmålene i dansk som andetsprog modsvarer de kompetencer, der kræves for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Det skal fremgå tydeligt, at formålet med undervisning i dansk som andetsprog er, at eleverne er i stand til at nå slutmålene i alle fag.

Der er behov for en mere helhedsorienteret tilgang til området, så dansk som andetsprog medtænkes som en dimension i den øvrige undervisning, og som sikrer højere forventninger til indvandrere og efterkommere i folkeskolen.

Det bør være meget tydeligere, at målet med undervisning i dansk som andetsprog er at sætte eleverne i stand til at nå slutmålene i alle fag i folkeskolen, ligesom der er behov for at anvise, hvordan der kan arbejdes med sprogudviklingen for indvandrere og efterkommere i alle skolens fag. Formandskabet anbefaler derfor, at Undervisningsministeriet reviderer Fælles Mål for dansk som andetsprog, så faghæftet understøtter, at dansk som andetsprog indgår som en dimension i de øvrige fag. Dansk som andetsprog bør – når der er tale om supplerende undervisning – ikke have egne slutmål. Derimod kan der være behov for særskilte trinmål, der tager udgangspunkt i, hvornår eleven første gang møder det danske sprog, og som sætter mål for en gradvis tilnærmelse til de almindelige trinmål. Kun for elever, hvis første møde med det danske sprog sker sent i skoleforløbet, og som derfor hovedsageligt modtager undervisning i dansk som andetsprog som basisundervisning, er der behov for selvstændige slutmål.

---

²⁶Faghæftet for dansk som andetsprog opstiller både trin- og slutmål for indvandrere og efterkommere, som har gået i folkeskolen siden 1. klasse, og også for elever, som er indvandret til Danmark efter 1. klasse og derfor først stifter bekendtskab med det danske sprog sent i skoleforløbet.

²⁷Undervisningsministeriet (2005): *Fælles Mål Faghæfte 1 Dansk* og Undervisningsministeriet (2005): *Fælles Mål Faghæfte 19 Dansk som andetsprog*.

8.10. Lærerkompetencer

Rekruttering af lærere og opkvalificering

Internationale undersøgelser har vist, at der er en tæt sammenhæng mellem linjefagskompetencer og elevernes faglige resultater.²⁸ 48 pct. af kommunerne har formuleret skolepolitiske målsætninger om indvandrere og efterkommere, men ud af disse kommuner har kun 64 pct. opsat målsætninger for opkvalificering af undervisere. Evalueringen påpeger desuden på, at skoler med mange indvandrere og efterkommere ikke nødvendigvis prioriterer opkvalificering af lærere. Ifølge evalueringen benyttes omkring 16 pct. af ressourcerne til undervisning i dansk som andetsprog til opkvalificering i dansk som andetsprog. På flere skoler lægges der i højere grad vægt på, at de tildelte ressourcer svarer til det antal timer, hvori indvandrere og efterkommere modtager undervisning i dansk som andetsprog, frem for opkvalificering af lærerkompetencer.²⁹

Ifølge EVAs evaluering er der også forskelle på, om lederne lægger vægt på andetsprogskompetencer i deres rekrutteringsstrategi. Nogle ledere mener, at de automatisk tiltrækker lærere med interesse for at undervise indvandrere og efterkommere i kraft af den høje andel af indvandrere og efterkommere. Flere af skolerne prioriterer andre kvalifikationer end dansk som andetsprog.

Lærernes kompetencer og ressourcer

En evaluering fra 2004 viste, at omkring 80 pct. af de lærere, der underviste i dansk som andetsprog, ikke havde linjefagskompetence eller efteruddannelse i forhold til at undervise i dansk som andetsprog.³⁰ Nye tal fra UNI•C viser, at ud af de omkring 2.300 lærerstuderende, der dimitterede fra landets lærerseminarier i perioden 2. halvår 2006 – 2. halvår 2007, havde omkring 300 dimittender linjefagskompetencer i dansk som andetsprog, svarende til omkring 13

---

²⁸ Niels Egelund med flere (2001): *PISA 2000 Forventninger og færdigheder – danske unge i en international sammenligning*.

²⁹ Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Evaluering af undervisningen af tosprogede i folkeskolen*.

³⁰ UC2 & KLEO (2004): *Evaluering af dansk som andetsprog i folkeskolen*.

pct.³¹ På baggrund heraf er det ikke muligt for skolerne at løse problemet med manglende kompetencer i dansk som andetsprog alene gennem rekruttering.

Boks 8.5. Ændring af læreruddannelsen fra 2007

Med ændringen af læreruddannelsen fra 2007 er forsøgslinjefaget i dansk som andetsprog gjort til et fast fag i linjefagsrækken. Med ændringen af læreruddannelsen er der også indført en ny, obligatorisk grunduddannelse i dansk, som skal sikre, at alle lærere har en grundlæggende viden om elevernes sprog og læseudvikling og en viden om elevernes faglige læsekompetence i andre fag end dansk. Grunduddannelsen skal blandt andet også sikre, at alle lærere har viden om og forståelse for de særlige forhold, der gør sig gældende i forbindelse med integration af indvandrere og efterkommere.

Det vil vare længe, før effekterne af ændringerne i læreruddannelsen kan aflæses i elevernes faglige færdigheder. Derfor må der sættes ind med efteruddannelse til de lærere, der allerede underviser indvandrere og efterkommere uden at have de fornødne formelle kompetencer. Formandskabet anbefaler derfor, at skolerne og kommunerne i højere grad prioriterer efteruddannelse i dansk som andetsprog for alle lærere, der underviser indvandrere og efterkommere.

8.11. Kommunernes og skolernes arbejde med kvalitetsudvikling og kvalitetssikring

Der er store forskelle på, hvordan skoleledere arbejder med kvalitetsudviklingen af undervisningen af indvandrere og efterkommere. I følge EVAs evaluering af undervisningen af tosprogede har kun 12 pct. af lederne et konkret og detaljeret kendskab til undervisningen af indvandrere og efterkommere, og kun 7 pct. af lederne har et konkret og detaljeret kendskab til lærernes tilrettelæggelse på for eksempel klasseteamniveau.

Der er mange kommuner, som ikke har formuleret skolepolitiske målsætninger for undervisningen af indvandrere og efterkommere. EVAs undersøgelse viser, at kun 48 pct. af skolecheferne har formuleret målsætninger for undervisningen

---

³¹ UNI•C Statistik & Analyse.

af indvandrere og efterkommere. EVAs undersøgelse viser også, at flere kommuner ikke samarbejder med skolerne om at leve op til målene. På de skoler, hvor kommunerne gør en aktiv indsats for at sætte undervisningen af indvandrere og efterkommere på dagsordenen, giver lærerne udtryk for, at det gør en forskel.³²

Sprogvurderinger i dagtilbud

Alle landets kommuner skal fra sommeren 2007 tilbyde treårige børn at få vurderet, om deres sprog er alderssvarende, eller om de har behov for sprogstimulering. En evaluering foretaget af EVA undersøger, hvordan sprogvurderingerne anvendes i dagtilbud i dag, og hvordan kommunerne samarbejder med dagtilbuddene om sprogvurderingerne.

I forlængelse heraf har formandskabet iværksat en undersøgelse af sprogvurderinger i skolestarten. Evalueringen skal se på, hvilken opfølgende indsats der iværksættes, og hvilken betydning denne har for skolestarten og i de første skoleår. Undersøgelsen gennemføres også af EVA og forventes offentliggjort i december 2008.

EVA gennemfører desuden en evaluering, som skal belyse, hvordan kommunerne i dag tilrettelægger sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn. Evalueringen offentliggøres i maj 2008.

Formandskabet vil fremover følge arbejdet med sprogvurderinger og sprogstimulering i dagtilbud.

Formandskabet anbefaler, at hver skole af egen drift udarbejder en strategi for undervisningen af indvandrere og efterkommere, der skaber en samlet fælles ramme om skolens aktiviteter og tilgang. Strategien bør tages op til overvejelse med hyppige mellemrum i lyset af de indvundne erfaringer, nye forsøgsresultater, nye muligheder for undervisningsmaterialer, ideer til afprøvning af nye tilgange osv.

---

³² Danmarks Evalueringsinstitut (2007): *Evaluering af undervisningen af tosprogede i folkeskolen*.

En sådan strategi skal blandt andet fastlægge og beskrive

- De forskellige grupper af indvandrere og efterkommere på skolen.
- Skolens bud på, hvordan indvandrere og efterkommere bedst kan opnå forudsætninger for at nå folkeskolens slutmål og bevare lysten til fortsat uddannelse efter grundskolen, samt succeskriterier til løbende opfølgning.
- Skolens principper for undervisning i dansk som andetsprog, holddeling, tolærerundervisning, undervisningsmateriale og lignende.
- Hvordan skolen tilrettelægger en undervisning i alle fagene, der er sammenhængende for indvandrere og efterkommere, herunder hvordan der arbejdes med sprogudvikling i de forskellige fag, i SFO'en osv.
- Skolens deltagelse i forsøg.
- Hvordan skolen søger at inddrage forældrene som ressourcer til støtte for indvandrere og efterkommeres læring.
- Skolens kompetencer og planer for kompetenceudvikling af lærere.

Kommunerne bør udarbejde en samlet politik for indvandrere og efterkommere, der gælder fra dagtilbud til ungdomsuddannelserne. Nogle kommuner har en sådan politik, men der er fortsat mange, som ikke har. Der er ingen tvivl om, at det er en fordel for eleverne, at de møder det danske sprog og den danske kulturelle arv så tidligt som muligt. Den årlige kvalitetsrapport kan benyttes som en anledning til at foretage disse refleksioner.

8.12. Behov for mere viden på nationalt niveau om undervisning af indvandrere og efterkommere

De nyeste undersøgelser bekræfter, at der er store udfordringer i undervisningen af indvandrere og efterkommere, og at der fremover kræves en betydelig indsats for at forbedre indvandrere og efterkommeres faglige kundskaber. Der er blandt andet et stort behov for didaktisk forskning.

Der er brug for mange flere systematiske forsøg. Forsøg kan med fordel foregå decentralt, men Undervisningsministeriet bør tage initiativ til at sikre en koordinering af forsøgene ud fra tre kriterier:

- at få afprøvet så mange *forskellige* ideer som muligt,
- at forsøgene designes, så de kan danne grundlag for evalueringer af høj kvalitet, og
- at de faktisk bliver evalueret.

Der er ikke tilstrækkeligt viden om, hvordan afstanden mellem indvandrere og efterkommere og øvrige elevers resultater kan mindskes. Skolernes strategi bør derfor være en dynamisk udviklingsstrategi, hvor der satses på at få afprøvet mange forskellige typer af indsatser, og hvor det efterfølgende sikres, at de gode resultater implementeres i det samlede skolesystem. Alle aktører bør derfor være indstillet på hele tiden at inddrage ny forskning og nye indsigter i det videre arbejde.

Formandskabet anbefaler derfor, at Undervisningsministeriet tager initiativ til:

- En dynamisk udviklingsstrategi på nationalt niveau, der afprøver mange forskellige typer af indsatser.
- Implementering af de gode resultater på alle niveauer.
- En strategi, der sikrer, at forsøg designes, så de kan danne grundlag for evalueringer af høj kvalitet.